

NOKUTs utredninger og analyser

Praksis sett fra studieprogramlederens perspektiv

Del av prosjektet Operasjon praksis 2018–2020

Juni 2019

NOKUTs arbeid skal bidra til at samfunnet har tillit til kvaliteten i norsk høyere utdanning og fagskoleutdanning, samt godkjent høyere utenlandsk utdanning. Med rapportserien "NOKUTs utredninger og analyser" vil vi bidra til økt kunnskap om forhold innenfor høyere utdanning og fagskoleutdanning som har betydning for kvaliteten i studiene og gi økt kunnskap om forhold knyttet til godkjenning av utenlandsk utdanning i Norge. Data til rapportene får NOKUT gjennom våre faste spørreundersøkelser som Studiebarometeret, Underviserundersøkelsen og andre egeninitierte undersøkelser. Informasjon hentes også fra intervjuer, litteraturstudier, registre og portaler. I tillegg bruker vi resultater fra vår evaluerings-, akkrediterings- og godkjenningsevirsomhet.

Vi håper at analysene og resultatene våre kan være nyttige i arbeidet med godkjenning av utenlandsk utdanning og gi ideer og stimulans til lærestedenes arbeid med å kvalitetssikre og videreutvikle utdanningstilbudene.

Tittel:	Praksis sett fra studieprogramlederens perspektiv
Forfatter(e):	Kim Orlin Kantardjiev, Kjersti Stabell Wiggen og Eirin Kristiansen
Dato:	13.06.2019
Rapportnummer:	12-2019
ISSN-nr	1892-1604

Forord

En rekke aktører fremhever økt bruk av praksis som læringsform for å sikre arbeidslivsrelevans. Flere utdanninger og institusjoner som tradisjonelt ikke har hatt praksis ønsker å tilby dette. Gjennom tilsyn, evalueringer, undersøkelser og andre prosjekter som NOKUT og andre har gjennomført, ser vi imidlertid at praksis har mange utfordringer når det gjelder kvalitetssikring og -utvikling.

NOKUT har derfor satt i gang et prosjekt knyttet til praksis som vi kaller «Operasjon praksis». Gjennom prosjektet ønsker vi å bidra til å rette oppmerksomhet mot aktuelle utfordringer og gode praksiser, sammenstille kunnskap om faktorer som er viktige for å lykkes med praksis og skape arenaer der sentrale aktører kan dele erfaringer og kunnskap.

I denne analysen presenterer vi synspunkter og erfaringer til studieprogramledere som har ansvar for studieprogrammer med praksis ved høyskoler og universiteter. Dette er et ledd i å samle, systematisere og dele et kunnskapsgrunnlag knyttet til praksis.

Ytterligere rapporter fra prosjektet er tilgjengelige på <https://www.nokut.no/operasjon-praksis-2018-2020>.

Sammendrag

Denne rapporten oppsummerer kartleggingen av synspunkter på praksis fra studieprogramledere for studieprogrammer med praksis ved norske universiteter og høyskoler. Informasjonen er samlet inn gjennom fokusgruppeintervjuer og individuelle intervjuer. Til sammen er 19 personer intervjuet. Funnene i denne rapporten er ikke representative, men de viser synspunktene og erfaringene til de vi intervjuet. Målet vårt er å belyse noe av mangfoldet av problemstillinger studieprogramledere står overfor vedrørende praksis.

Studieprogramlederne begrunner i stor grad bruken av praksis med den kompleksiteten som man ikke enkelt kan gjenskape utenfor arbeidslivet – både med tanke på oppgaveportefølje og begrensninger i både tid og ressurser. Studentene skal også forstå hva det vil si å være en fagperson i arbeidslivet, altså bli kjent med fagidentiteten sin, og arbeidslivet skal forstå studentenes kompetanse. I tillegg kan det å ha praksis gi økte muligheter til jobb.

Refleksjon er et viktig element i praksisopplæringen, og det kan synes som om praksis først oppfattes som praksis – i motsetning til arbeidstrening – når studentene får anledning til å reflektere over arbeidslivserfaringen sin i en teoretisk ramme. Et viktig element for å få teori og praksis til å henge sammen er å legge inn arbeidskrav og eksamener med dette som spesifikk målsetting.

Refleksjonsseminarer er et annet vanlig verktøy for å sikre at studentene får mulighet til å diskutere teori og praksis i sammenheng. Å få til koblingen mellom teori og praksis er viktig, men det kom frem at nettopp det kunne være en utfordring å få til på en tilstrekkelig måte.

Oppfølgingen studentene får underveis var i mange tilfeller overlatt til praksisveileder. Noen av informantene opplevde det som problematisk at de har for lite kontakt og veiledning av studentene som er i praksis, og at de ikke vet nok om den veiledningen som skjer ved praksisstedet. Flere informanter understreket at det er begrenset hva de kan stille som krav til praksisveilederne, men at veilederne i alle fall bør ha faglig kompetanse som passer til studentenes utdanning. Mange informanter trakk frem at det kan være et problem at veiledning ikke er hjemlet i noen stillinger eller gir særlig prestisje.

Kvalitetssikring av praksis blir gjort gjennom rapporter og tilbakemeldinger fra både studenter og praksisstedet, samtidig som det for noen er en overveldende mengde informasjon som vanskelig lar seg systematisere. Noen bruker også personlig kontakt med praksisstedene for å innhente informasjon. Vanskelige forhold og dårlige praksissteder blir i noen grad fulgt opp, men ofte får man vite om utfordringene for sent til å gjøre noe med det. Gode varslingsystemer og faglig ansvarlige med god kontakt med studenter og praksisfeltet ble trukket frem som viktig for å bøte på dette. Enda mer overordnet ble bransjeråd, referansegrupper og delte stillinger trukket frem som viktige kanaler for både informasjon, samarbeid, hjelp til å få nok praksisplasser samt å sikre relevansen på utdanningene.

Den praktiske dialogen om studentenes opphold blir i stor grad gjort av administrasjonen, mens fagpersoner har dialogen om læringsutbytte og relevans. Studieprogramledere fra helse- og sosialfagene dro frem langsiktig dialog og samarbeid med praksisstedene som spesielt viktig fordi behovene for praksisplasser er såpass stort. Det varierer stort hvor administrativt krevende informantene opplever det å ha praksis er – og det er gjerne knyttet til om utdanningsinstitusjonen er ansvarlig for å finne praksisplasser eller ikke. For dem som finner plasser for studentene er administrativ støtte essensielt. Flere opplever stadig økende krav til administrasjon.

Innhold

1	Om Operasjon praksis	1
2	Metode	1
3	Hvorfor praksis?	3
3.1	Praksis som forberedelse til arbeidslivet	3
3.1.1	Grad av autentisitet.....	3
3.1.2	Sosialisering	4
3.1.3	Arbeidsmarkedsutfall	5
3.2	Praksis som faglig utbytte.....	6
3.3	Instrumentelle begrunnelser for praksis	6
4	Læringsutbytte	6
4.1	Læringsutbyttet av praksis.....	7
4.2	Kobling mellom teori og praksis	7
4.2.1	Praksis til rett tid	7
4.2.2	Bruk av pensum.....	8
4.2.3	Refleksjon rundt læringsutbytte, teori og praksis.....	8
4.2.4	Studiedager.....	9
4.2.5	Progresjon.....	9
5	Veiledning	9
5.1	Krav til veileder	9
5.2	Oppfølging og veiledning underveis	11
5.3	Forberedelse til praksis	11
6	Kvalitetssikring	12
6.1	Overordnet samarbeid med praksisstedene	13
6.2	Utfordringen med praksisplasser for helse- og sosialfagene	14
7	Kommunikasjon	14
8	Administrasjon	15
9	Avslutning	16
	Referanser	18
	Vedlegg 1 – intervjuguide	19

1 Om Operasjon praksis

En rekke aktører fremhever økt bruk av praksis som læringsform for å sikre arbeidslivsrelevans. Flere utdanninger og institusjoner som tradisjonelt ikke har hatt praksis ønsker å tilby dette. Gjennom tilsyn, evalueringer, undersøkelser og andre prosjekter som NOKUT og andre har gjennomført, ser vi imidlertid at det er noen utfordringer når det gjelder kvalitetssikring og -utvikling av praksis. Med bakgrunn i dette har NOKUT satt i gang et utviklingsprosjekt knyttet til kvalitet i praksis i norsk høyere utdanning: Operasjon praksis. Prosjektet startet i 2018 og vil pågå til 2020.

Gjennom prosjektet ønsker vi å rette oppmerksomhet mot aktuelle utfordringer og gode praksiser, sammenstille kunnskap om faktorer som er viktige for å lykkes med praksis og skape arenaer der sentrale aktører kan dele erfaringer og kunnskap.

I den første fasen av prosjektet kartlegger vi praksis i universitet- og høyskolesektoren på ulikt vis. En del av prosjektet er å kartlegge følgende sentrale aktørers oppfatning om og erfaring med praksis:

- Studenter
- Undervisere
- Studieprogramledere ved studieprogrammer med praksis
- Administrativt ansatte ved studieprogrammer med praksis
- Veiledere og koordinatorene ved arbeidsteder som har hatt studenter i praksis
- Policy/ledelse/interesseorganisasjoner/samfunnet for øvrig

Denne delrapporten oppsummerer kartleggingen av synspunkter på praksis fra studieprogramledere ved studieprogrammer med praksis ved norske universiteter og høyskoler.

2 Metode

Denne rapporten bygger på intervjuer fra 19 studieprogramledere. Studieprogramlederens syn på muligheter og utfordringer ved praksis er særlig interessant fordi de er i en posisjon der de kan se helheten og sammenhengen i studieprogrammene der praksisen inngår, i tillegg til den faglige begrunnelsen for formålet og gjennomføringen av praksis. Målet med datainnsamlingen var å få kunnskap om studieprogramlederens erfaringer når det gjelder organisering, kvalitetssikring og kvalitetsutvikling av praksis ved ulike institusjoner og studieprogrammer innen høyere utdanning.

Målgruppe

Begrepet «studieprogramleder» brukes her som en samlebetegnelse for personer med helhetlig ansvar for studieprogrammet. Det finnes ikke noe omforent begrep i universitets- og høyskolesektoren for denne rollen. Som Aamodt m.fl. (2016) påpeker brukes det forskjellige titler. For eksempel er «studieprogramleder», «studieleder» og «programleder» ofte i bruk, men titlene omtaler mer eller mindre det samme. Ansvarsområdene kan variere noe, men felles er altså det overordnede faglige ansvaret for hele studieprogrammet. Ansvarsområdene til informantene våre varierte også – noen har en klar overordnet studieprogramlederrolle, mens flere også har ansvar for ett eller flere emner med

praksis. Det er ikke mulig å skille mellom oppfatninger formet av den ene eller andre rollen, men vi etterspurte oppfatningene deres som studieprogramledere for et studieprogram og/eller praksisordningen.

Utvalg

For å finne et utvalg av informanter ble data fra Studiebarometeret brukt til å identifisere utdanninger med praksis. Etter denne grovsorteringen forsøkte vi å finne aktuelle studieprogramledere å kontakte ut fra følgende kriterier:

- 1) Studieprogrammet skal være av en viss størrelse, helst minimum 30 studenter til sammen.
- 2) Informantene skal dekke en bredde av utdanninger, både profesjonsutdanninger, andre utdanninger med lang tradisjon for praksis samt disiplin-fag.
- 3) Det skal være geografisk spredning blant informantene.
- 4) Informantene skal dekke både små og store institusjoner, samt profesjonsrettede institusjoner og breddeinstitusjoner.

Det ble gjort intervjuer med til sammen 19 personer. Informantene er i hovedsak studieprogramledere for programmet. Ved forespørsel godtok vi at personen var godt kjent med den faglige ledelsen av programmet.

I utvalget er det en overvekt av informanter fra profesjonsfag og andre fag med lang tradisjon for praksis. Det er også disse som har de største mengdene av studenter ute i praksis. Informantene var tilknyttet utdanningsinstitusjoner i området Oslo, Trondheim, Tromsø, Hamar, Kristiansand og Stavanger, så vi oppnådde god geografisk spredning.

Dette er en kvalitativ studie hvor kun et lite utvalg av informanter er intervjuet. Det har ikke vært et mål for prosjektet å ha et representativt utvalg for alle som er studieprogramledere for studieprogram med praksis. Funnene i denne rapporten er derfor ikke representative, men de viser synspunktene til de vi intervjuet. Målsetningen vår er å belyse noe av mangfoldet av problemstillinger studieprogramledere ledere står ovenfor og hvilke erfaringene de har. Det er deres synspunkter som kommer til orde her.

Intervjuer

Intervjuene har blitt gjennomført som tre fokusgruppeintervjuer og fem individuelle intervjuer. Invitasjoner til fokusgruppeintervjuene ble sendt ut til 33 personer, hvorav 15 personer takket ja og 14 personer møtte opp. Til de individuelle intervjuene ble fem personer forespurt og alle takket ja.

Fokusgruppeintervjuer er en godt egnet metode når man ønsker å utforske et felt, kartlegge erfaringer og meninger om feltet man skal undersøke, og samtidig gir fokusgrupper mulighet til utveksling av kunnskap mellom deltakerne (Thaagard 2018, Halkier 2010, Nøtnæs 2001). Det sistnevnte var spesielt viktig for oss da et av målene for samlingen var at den også skulle bidra til erfaringsutveksling og gi inspirasjon til videre arbeid for deltakerne.

Vi hadde en intervjuguide til fokusgruppeintervjuene med temaer vi ønsket å dekke (Vedlegg 1), og vi inviterte også til samspill mellom deltakerne i fokusgruppene. Vi hadde en delvis strukturert tilnærming til intervjuguiden (Thaagard, 2018) og kunne endre rekkefølgen på temaene og

spørsmålene alt ettersom hvor samtalen ledet oss og hvilke perspektiver deltakerne hadde. Tematikken i intervjuguiden var:

- 1) Læringsutbytte av praksis
- 2) Veiledning i forbindelse med praksis
- 3) Kvalitetssikring av praksis
- 4) Kommunikasjon i forbindelse med praksis
- 5) Administrasjon av praksis.

I tillegg til de tre fokusgruppene ble det gjort fem supplerende individuelle intervjuer med informanter fra helse- og sosialfagene ettersom disse var underrepresentert i fokusgruppene. Den samme intervjuguiden ble brukt i de individuelle intervjuene. Vi forsøkte å rekruttere studieprogramledere for lærerutdanninger til fokusgruppeintervjuene, men lyktes ikke med det, og det ble ikke prioritert å rekruttere flere til individuelle intervjuer fordi NOKUT parallelt med Operasjon praksis drifter en internasjonal rådgivningsgruppe for utvikling av grunnskolelærerutdanninger.

Fokusgruppene ble gjennomført med grupper på fem–seks personer ved personlig oppmøte. De individuelle intervjuene ble gjennomført ved personlig oppmøte (ett intervju) eller via telefon (fire intervjuer).

De individuelle intervjuene endret i liten grad funnene fra fokusgruppeintervjuene, men de ga noen mer utfyllende beskrivelser av utfordringer og løsninger som var unike for helse- og sosialfagene.

I presentasjonen av funnene er det gjort klart når informantene fra én faggruppe skiller seg fra de andre, ellers skal teksten forstås slik at det ikke er funnet noen åpenbare faglige forskjeller som forklarer informantenes svar.

3 Hvorfor praksis?

Et sentralt spørsmål i Operasjon praksis er et grunnleggende et: «Hvorfor har studietilbud praksis?» For de rammeplanstyrte utdanningene er ofte det første svaret ganske enkelt at de er nødt til å ha det eller det lignende «fordi det er sånn vi gjør det». Med ytterligere dialog kom det likevel frem en mer nyansert og dypere forståelse for hva praksis skal bidra med i utdanningen og med mange fellestrekk mellom utdanningene vi snakket med.

3.1 Praksis som forberedelse til arbeidslivet

Et gjennomgangstema for informantene var at studentene skal «forberedes til arbeidslivet» gjennom praksis. Det var likevel ikke entydig blant informantene hva dette betyr, og tre retninger kan spores i svarene: autentisitet, sosialisering og arbeidsmarkedsutfall.

3.1.1 Grad av autentisitet

Det autentiske ved praksis som ble dratt frem av informantene våre består i å få oppleve de begrensingene som finnes i arbeidslivet knyttet til budsjetter, tid og leveransekrav. Dette ble i noen grad – spesielt i andre fag enn helse- og sosialfag – fremstilt i kontrast til undervisningen ved

utdanningsinstitusjonene, der kreativitet og nettopp mangel på begrensninger ble trukket frem som styrker: Innen undervisningens rammer kan studentene få utfolde seg. På den andre siden er det helt nødvendig å gi studentene et realistisk bilde av hvordan oppgavene vil ha klare begrensninger i arbeidslivet.

For helsefagene er det snarere muligheten til å isolere fenomener og praksiser i undervisningen ved utdanningsinstitusjonen som ble trukket frem som den store kontrasten til arbeidslivet. Her ble alvoret og tempoet som gjelder i praksis trukket frem og som ikke kan gjenskapes ved for eksempel internpraksis: Prøving og feiling hører til undervisningen på utdanningsinstitusjonene, alvoret til praksisfeltet. Spesielt det å kunne ta vare på pasienten, samtidig som man utfører oppgaver man har lært i utdanningen. Det er viktig for studentene som skal ut i feltet, fordi man skal jobbe med mennesker i sårbare situasjoner.

For alle fagfelt ble det brukt begreper som «realitetsorientering» og «man må oppleve det for å forstå det». Dette er indikasjoner på at man i undervisningen ved utdanningsinstitusjonene ikke klarer å gjenskape det som foregår i arbeidslivet – men kanskje heller ikke skal det.

Et annet relatert fenomen som ble trukket frem av mange av informantene er kompleksitet. Dette er både kompleksiteten i arbeidsoppgaver, men også knyttet til at studentene må håndtere mer enn det faglige *samtidig* som man skal håndtere det faglige. I undervisningen øver man på bruddstykker, mens i praksis møter man helheten. Det kan også gi studentene en bedre forståelse av de etiske dilemmaene som de kan møte. En informant fra et mediefag trakk for eksempel frem møtet mellom den idealiserte versjonen av yrket som presenteres i utdanningen og de kommersielle realitetene som redaksjoner står overfor.

Et siste poeng som flere tok opp er at det ved utdanningsinstitusjonene er vanskelig, til dels umulig, å ha tilgang til det samme oppdaterte utstyret som finnes i arbeidslivet. Slik sett gir praksis også ferdighetstrening i viktige verktøy som utdanningsinstitusjonene ikke har ressurser til å skaffe seg.

Autentisitet vs. tilrettelegging for læring

En interessant diskusjon kom i kjølvannet av en informants påpekning at praksis skal være «noe annet enn jobb», innforstått at det er læring som står i fokus. Fra én av de andre informantene ble det påpekt at dersom studentene blir behandlet veldig annerledes enn de ansatte på arbeidsplasser, ville en del av poenget forsvinne, fordi de ikke da vil oppleve hvordan det er å være i «den virkelige verden». Dette peker på et skille mellom sosialisering og faglig utvikling, som delvis kan stå i et motsetningsforhold til hverandre. Skal studentene oppleve arbeidsplassen så realistisk som mulig, eller skal arbeidsplassen tilrettelegges for mest mulig læring for studentene, med for eksempel mindre krav til leveranser og et annet utvalg av arbeidsoppgaver?

3.1.2 Sosialisering

I følge informantene er sosialiseringselementet spesielt viktig i helse- og sosialfagene, men det ble også trukket frem av andre informanter. Det handler om ideen om at man skal forstå sin rolle som yrkesutøver og fagperson, og dette var en gjenganger i samtalene. Praksis bidrar med andre ord til at man «opparbeider seg en identitet» knyttet til fagrollen sin.

Flere trakk frem at tidlig praksis gjør studentene forberedt på hva slags karriere de er på vei inn i. Dette er tenkt både som motivasjon og siling. Møtet med arbeidslivet gjør at studentene har lettere for å forstå relevansen av det de lærer, og de kan se målet sitt klarere. Samtidig medvirker det kanskje til at noen raskere finner ut at dette ikke er noe for dem. For helse- og sosialfagene er også vurdering av skikkethet en viktig side ved praksis: Både at man skal kunne vurdere studenten, men også at studenten selv får kjenne på om det er rette yrke for en selv.

Sosialisering i et arbeidsfellesskap var et annet gjentagende tema. Det å kunne trene seg på samarbeid, også tverrfaglig, ses på som et viktig utbytte av praksisen. Når dette ble trukket frem som spesielt for praksis – det kan tross alt trenes på i studiene også – må det antagelig sees i sammenheng med praksisens alvor beskrevet over: Det er noe annet å måtte samarbeide under et mer realistisk press enn i de trygge rammene undervisning på universitetet eller høyskolen har.

Sosialiseringen går ikke bare én vei. Flere informanter – først og fremst fra andre fag enn helse- og sosialfag – trakk frem at en viktig del av praksis er at arbeidslivet skal kjenne til studentene deres. Studieprogramlederne har stor tro på at studentene kan levere, men at arbeidslivet vil være mer villig til å ansette hvis de er trygge på studentene som kommer ut. En følge av dette er at noen informanter av den grunn velger sine utsendte studenter med omhu for å sikre et godt omdømme. Slike ordninger kom fra informanter ved studieprogrammer der ikke alle skal i praksis, men det antyder at det finnes utfordringer i forholdet mellom utdanning og praksissteder når de fra universiteter og høyskolers side opplever å måtte gjøre en slik selektering.

3.1.3 Arbeidsmarkedsutfall

I tillegg til sosialiseringen påpekte informantene at kontakten med arbeidslivet også gir muligheter for studentene senere – det kan gi dem en vei inn i yrkeslivet.

Noen av studieprogramlederne utenfor helse- og sosialfagene opplever faktisk dette som en negativ effekt av praksis. Dels fordi de opplever at studentene ikke har oppmerksomhet om studiene når de har praksis, dels fordi det er vanskelig for studentene å si nei til mer oppgaver enn de burde og dels også fordi noen hopper av studiene helt dersom de får tilbud om jobb selv om de kanskje ikke har lenge igjen av graden sin.

Inntrykket er likevel at informantene i stor grad opplever at studentene med praksis er bedre rustet til å gå ut i jobb. For noen er nettopp det at studentene raskere kan fungere i jobben en viktig begrunnelse for praksis. Praksis kan også bidra til å at studentene får øynene opp for at det finnes et stort arbeidsmarked der ute og et mangfold av muligheter.

For de utdanningene der studentene selv finner praksisplasser, som er vanligst utenfor profesjonsfagene, var det enighet om at det å kunne søke jobb i seg selv er et viktig læringsutbytte for praksis. Mange gir jobbsøkerkurs og kurs i å skrive CV for å hjelpe studentene til å finne praksisplasser, en ferdighet som kan brukes når studentene senere skal søke jobber.

Noen av informantene mente at de studentene som velger praksis der dette er valgfritt, ender opp med bedre jobber enn de som ikke hadde praksis. Det ble spekulert i om det skyldes kontaktnettverk eller om de hadde blitt bedre jobbsøkere, men interessant nok var det ingen som trakk frem økt kompetanse som forklaring. Noen nevnte imidlertid at det kunne være en seleksjon ved at de «sterkeste» studentene velger praksis, mens de som kanskje kunne trengt det mest ikke velger det. Denne

utfordringen ble trukket frem av flere informanter fra fag med ikke-obligatorisk praksis – de studentene som endte opp med praksis var kanskje ikke de med størst behov for den arbeidserfaringen. I dette lå det at flinke studenter uansett vil lykkes rimelig godt i arbeidslivet og at disse også får praksis. Videre dreide diskusjonen seg om hvilket utbytte studentene får, der det ble påpekt at selv om det kanskje er en skjev seleksjon, så er heller ikke praksis nødvendigvis riktig for alle.

3.2 Praksis som faglig utbytte

Når det gjelder hva praksis skal bidra med i utdanningen, kom det frem at noen av informantene oppfattet det som et kunstig skille mellom teori og praksis – praksis er faget eller i alle fall «faget i bruk». Dette gjaldt for så vel profesjonsutdanningene som de andre utdanningene med både kort og lang tradisjon for praksis.

Samtidig pekte noen informanter på viktigheten av praksis for å kunne analysere faget. Med erfaring fra arbeidslivet kan studenter teste teorier og forsøke å forklare i hvilken grad det som skjer i praksis passer med teoriene de har lært. Samtidig var det enighet om at dette ikke er enkelt: Studentene bruker ikke nødvendigvis verken teorien sin i praksisen eller praksisen sin for å reflektere over teorien – det er noe som krever at man legger til rette for det i veiledning og undervisning.

Videre var det mange av informantene som understreket at det ikke bare er et spørsmål om hva man lærer, men hva man forstår at man har lært. Praksis kan, ifølge flere av informantene, bidra til at studenten forstår «at de faktisk kan noe» og får større faglig selvtillit. Noen informanter i «nye» praksisfag innen humaniora og samfunnsvitenskapene, som hadde jobbet med å utvikle praksis, understreket at en del av presset for å introdusere praksis i studiet hadde kommet nettopp fra studentene som hadde hatt vanskelig for å forstå hva de hadde lært og hvordan dette kunne brukes.

3.3 Instrumentelle begrunnelser for praksis

En del av målene er mer «instrumentelle» i den forstand at de ikke har en betydning for studentenes faglige læring, men som for informantene likevel oppleves som en viktig del av begrunnelsen for praksis. Flere trakk frem at det å ha praksis som del av studieprogrammet bidrar til at utdanningen og arbeidslivet har bedre kontakt og forståelse for hverandre. Én informant fra humaniora trakk dessuten frem at de bruker praksis for å sikre rekruttering av studenter til viktige forskningsprosjekter som de tidligere har slitt med å få studenter til å delta i.

4 Læringsutbytte

Hva studenten skal lære i praksis, og hvordan studieprogrammene klarer å sikre at studentene oppnår læringsutbyttet, er sentrale spørsmål i Operasjon praksis. Blant informantene våre varierte hva studentene skal lære fra det veldig spesifikke til det helt generiske. Dette henger blant annet sammen med i hvilken grad man legger opp til at studentene skal ha tilsvarende eller ulikt læringsutbytte av praksis, og hvordan praksis kobles opp mot den øvrige undervisningen.

4.1 Læringsutbyttet av praksis

Hva slags læringsutbytte studentene skal sitte igjen med, og i hvilken grad det er forventet at læringsutbyttet skal være tilnærmet likt for studentene på tvers av praksissted, varierte blant studieprogrammene. I helse- og sosialfagene er læringsutbyttet fra praksis i større grad både detaljert og likt for alle utdanningene. Likevel har de også innen disse fagene variasjoner i hvilke steder studentene har praksis – med tilhørende tilpasning i læringsutbyttet. For utdanninger uten obligatorisk praksis, og spesielt i utdanninger der studentene finner praksisplass selv, er læringsutbyttet beskrevet mer generelt og det er en langt større aksept for at studentene ikke nødvendigvis skal få det samme læringsutbyttet. En informant fra mediefag forklarte det slik: du vil aldri kunne lære det samme i for eksempel en radioredaksjon som i et lite produksjonsfirma, men begge deler kan være relevante praksissteder. Det ble også løftet frem at det kan være forskjell på hva en arbeidsgiver forventer av praksisstudenten og hva utdanningsinstitusjonen forventer og måler studentene på. Derfor kan det være like viktig å vurdere prosessen som å vurdere prosjektene studenten har vært med i.

Ett element som mange av informantene trakk frem var en forventning om at studentene selv skal formulere eget læringsutbytte av praksisoppholdet. Dette gjelder i størst grad utdanninger utenom helse- og sosialfagene, men det ble også nevnt av én informant fra et helsefag. Underveis og i etterkant av praksis blir det så forventet at studentene vurderer oppnåelse av læringsutbyttet og reflekterer over dette.

Godkjenning av praksisplass

Der studentene finner sine egne plasser blir et minimum av felles grunnlag gjerne sikret gjennom at faglig ansvarlig godkjenner praksisplassene. Kriteriene her er knyttet til faglig relevans og muligheten studentene har til å få bruke faget sitt. De fleste har også en klargjøring av hvilke forventninger utdanningsinstitusjonen har til praksisstedet med hensyn til oppfølging underveis i praksis. Én informant trakk dessuten frem at studentene ville få en attest fra arbeidsgiver som var ment å ansvarliggjøre studenten for det produktet de leverte i praksis.

4.2 Kobling mellom teori og praksis

Teori og praksis ble beskrevet som en symbiose av en informant – praksis er for å forstå teorien og teorien er for å forstå praksisen. Å få til koblingen mellom teori og praksis er viktig, men det kom frem at nettopp det kunne være en utfordring å få til tilstrekkelig. Informantene hadde likevel flere metoder og opplegg for å bidra til integrering av teori og praksis. Noen påpekte selv at de hadde et forbedringspotensial på dette området, og inntrykket var at det stort sett var knapphet på tid som hindret dem.

4.2.1 Praksis til rett tid

Kobling mellom teori og praksis kan ha sammenheng med hvor i studieløpet praksis er plassert. Dette ble diskutert av flere av informantene. Hvor i studieløpet studentene har praksis er på mange måter avhengig av hva formålet med praksisen er. Det ble trukket frem at det er viktig at studentene har nok kunnskap til å fungere i praksis, samtidig at det er tidlig nok til at de kan få en erfaring og forståelse som de kan ta med tilbake til studiet. En av informantene opplevde det som en tredeling, med

kombinasjonen av teori, praksis og erfaring: Når studentene har vært i praksis, kan de ta det tredje elementet – erfaring – inn i analyser av praksis.

4.2.2 Bruk av pensum

Noen opplevde at studentene i praksis ikke nødvendigvis har noe aktivt forhold til teorien, og at det dermed er viktig å legge inn arbeidskrav som understøtter dette samt å sikre at pensum er relevant for praksis. Det siste ble spesielt trukket frem av utdanninger utenom helse- og sosialfagene. For eksempel hadde en informant i et kreativt fag lagt inn et krav til egenvalgt pensum fordi studentene ofte leser når de ser behovet, og ikke på forhånd. En annen informant fortalte at de har møter med studentene på forhånd for å gi dem ideer til hvordan teorien kan knyttes til praksisoppholdet, for å sikre at de kommer raskt i gang med relevante arbeidsoppgaver.

En informant fra et helsefag opplevde på sin side at pensumlitteraturen var en integrert del av praksis da studentene ofte må referere til faglitteratur når de er i praksis.

Flere informanter ved profesjonsutdanningene trakk frem nettopp studentenes «instrumentelle tilnærming» til pensum og lærestoff. De vil ha lærestoff som er umiddelbart nyttig for dem. De ser det som en følge av at studentene har valgt seg en praktisk utdanning. De «vil gjøre» og er ikke nødvendigvis innstilt på å reflektere over pensum og metoder. Det blir derfor lagt inn arbeidskrav der studentene eksplisitt blir bedt om ikke skrive om oppholdet, men reflektere over problemstillinger med relevans for teorien.

4.2.3 Refleksjon rundt læringsutbytte, teori og praksis.

Arbeidsformer som legger opp til refleksjon rundt læringsutbytte og teori var et gjennomgangstema i samtalen. Det kan synes som om praksis først oppfattes som praksis – i motsetning til arbeidstrening – når studentene får anledning til å reflektere over arbeidslivserfaringen sin i en teoretisk ramme. En informant fra en profesjonsrettet utdanning beskrev denne problemstillingen slik: «Studentene jobber så praktisk at de ikke skjønner hva pensum eller teorien deres er for noe». Derfor blir refleksjonsarenaer viktige. Refleksjon blir gjennomført på forskjellige måter, men blant de mest omtalte er refleksjonsdiskusjoner underveis i praksis og refleksjonsoppgaver i etterkant av oppholdet. Begge deler innebærer diskusjoner med medstudenter om utfordringer og problemstillinger de har møtt i praksisen sin. Refleksjon knyttes også opp til eksamen og arbeidskrav.

Refleksjonsseminarer

Flere bruker refleksjonsseminarer for å koble praksis til teoriene i faget og til å reflektere over læringsutbyttet av praksis. Dette er gjerne gruppesamlinger underveis i praksis eller etter praksis, der studentene møtes sammen med en faglærer for å diskutere opplevelsene sine og sette det i en teoretisk ramme. Dette ble ofte begrunnet med både studentenes, men spesielt arbeidstedenes, manglende refleksjon i arbeidshverdagen.

Enkelte av informantene mente utfordringen lå i refleksjon i etterkant av praksis og ikke underveis. Ifølge dem er ikke studentene gode nok på å koble sine opplevelser i praksis til teorien de senere lærer. På grunn av dette hadde en informant innført blogg underveis i studieløpet slik at studentene kunne bruke det som referansepunkt for diskusjon i etterkant av praksis.

Refleksjon via eksamen og rapporter

Nesten samtlige informanter sa de bruker eksamen som et viktig verktøy for å binde sammen teori og praksis. De fleste informantene kom inn på viktigheten av at eksamen i en eller annen form tester studentene i koblingen mellom de to. En informant fortalte for eksempel at studentene får utdelt læringsutbyttet de skal få av praksis og det blir gjort klart at de vil måtte svare for utbyttet når praksisoppholdet er ferdig. I den samme sjangeren finner vi bacheloroppgaver basert på tematikk fra praksis, som flere informanter også trakk frem. En annen trakk frem praksisrapport hvor studentene må ha en problemstilling fra praksis og knytte praksis og teori sammen i denne.

4.2.4 Studiedager

Andre måter å sikre sammenhengen mellom teori og praksis er å legge inn lesedager for studentene underveis i praksis, og noen informanter påpekte at de hadde prosjekter som enten snart skulle påbegynnes eller var i planleggingsfasen, der studentene skulle ha en «vekslingsmodell» med noen dager i praksis og noen dager på universitet/høyskole. Dette er ment å bidra til at de to delene informerer hverandre i større grad enn i dag.

4.2.5 Progresjon

Rent praktisk trakk noen informanter frem en progresjonstenkning i praksis, der man først observerer, så deltar, så jobber selvstendig. Til dette kan man legge til at innen spesielt helse- og sosialfagene er det vanlig med simulering og ferdighetstrening forut for praksis, noe som også i mindre systematiske former blir gjort i andre profesjonsorienterte fag. Helse- og sosialfagene har også flere praksisperioder, og der fortalte de at det er tenkt at praksisperiodene skal bygge på hverandre, slik at studentene har en progresjon gjennom praksisperiodene.

5 Veiledning

Veiledning av studentene underveis i praksis er en vanlig måte å sørge for at de oppnår læringsutbyttet og at de klarer å koble teori og praksis. Veiledningen kan gjøres av veileder ved praksisstedet, fagansvarlig ved studieprogrammet eller av medstudenter.

5.1 Krav til veileder

Veiledning underveis i praksis er et tema som var spesielt viktig for helse- og sosialfagene, men som også andre utdanninger trakk frem. For helse- og sosialfag var det diskusjon knyttet til hvilke formelle krav man skal stille til veiledere¹.

Når det gjaldt veilederkompetanse, hadde alle vi snakket med fra helse- og sosialfagene egne tilbud om studiepoenggivende veilederkurs, men det er ikke noe krav om at det må gjennomføres for å være veileder. Noen ønsker å stille slike krav, men oppfatter ikke at det er mulig å forvente dette av

¹ I Studietilsynsforskriften §2.3 (7) er det stilt krav til studier med obligatorisk praksis at «institusjonen skal sikre at praksisveilederne har relevant kompetanse og erfaring fra praksisfeltet». Med «relevant kompetanse» menes relevant faglig kunnskap og veiledningskompetanse. For studier med frivillig praksis er det ikke definert samme krav.

praksisstedene uten at det er regulert av myndighetene. Ved ett av studieprogrammene er de imidlertid opptatt av å utdanne alle de faste praksisveilederne de hadde, og de hadde et tett samarbeid.

Blant noen av fagene utenom helse- og sosialfag var ikke dette med veilederkompetanse et like fremtredende tema. Én uttalte at de ikke har tenkt på at de i bransjen skal kunne noe om veiledning. En annen påpekte at det viktigste er at veileder er faglig kvalifisert til å veilede, at de vet at de skal veilede og hvor mye det er forventet. Det ble påpekt at det må være en balanse mellom veiledning og en autentisk opplevelse. Studentene skal møte det «ekte» arbeidslivet, og om det de møter er veldig ulikt realiteten, er ikke det bra heller.

Samtidig hadde alle studieprogramlederne gjennomgående klare forventinger til faglig kompetanse hos veiledere. Informantene mente at veilederne bør minst ha en bachelorgrad (ofte helst mastergrad) innen et relevant fag. Alle anså dette som en klar forventning, som kanskje kan fravikes dersom veilederen har spesiell kompetanse, gjerne lang yrkeserfaring.

Personlig egnethet blir også vektlagt, i den forstand at veileder forventes å følge opp studentene både sosialt og faglig. Det ble påpekt at veilederne ofte er uvante med den type refleksjonsutdanning som stadig blir viktigere, fordi de ikke har opplevd den type utdanning selv.

At studentene skal ha en veileder var det enighet om, men samtidig er det variasjon innad i utdanningene om praksisstedene er gode på å klargjøre dette før studentens ankomst. Noen praksissteder har lite eller ikke noe system for mottak av studenter ifølge de studieprogramlederne, og selv om dette er en del av vurderingen av kvaliteten på praksisstedet, er det for mange vanskelig å si nei til praksissteder med mindre det er spesielt graverende forhold. Flere informanter fra helsefagene understreket at engasjementet hos praksisplassen er viktig, både for god veiledning og for et generelt godt opphold for studentene.

Kurs i veilederkompetanse

Utdanningsinstitusjonene tilbyr som nevnt veilederkurs – særlig vanlig innen helse- og sosialfag, men et mindretall av andre fag tilbyr også dette – for å gjøre veilederne bedre i stand til å være veiledere.

En utfordring er å få veilederne til å delta på kursene. Oppfatningen var at det i liten grad blir satt av tid til det eller lagt til rette for det ved arbeidsplassene, og at det dessuten er lite prestisje og/eller lønn knyttet til den type kompetanseheving. Noen av studieprogramlederne innen helsefag tok opp at det er problematisk at veilederkursene er blitt for omfattende (10 studiepoeng). De ønsket kortere kurs og gjerne mer praktiske kurs fremfor teoretiske. Noen utdanningsinstitusjoner har også introdusert kortere veiledningskurs – hvorav noen senere kan innpasses i det studiepoenggivende kurset. Det ble nevnt noen forslag til hvordan gjøre veilederkompetanse mer attraktivt, for eksempel ved å opprette egne fagstillinger som går på utdanning (innen helseinstitusjoner), mer delte stillinger og å ha finansieringsordninger som gir kompensasjon til veileder (tilsvarende som innen lærerutdanning). En informant fra et helsefag hadde opplevd at et praksissted ikke ville ha studenter fra utdanningen deres ettersom det ikke fulgte med finansiering. Det ble også trukket frem at praksisstedene har et ansvar for å etablere en kultur for at veiledning er viktig og å ta veiledning på alvor.

5.2 Oppfølging og veiledning underveis

Det varierte blant informantene om de mente det blir gitt nok veiledning. Oppfølgingen av studentene, ikke bare fra praksisstedet, men også fra utdanningsinstitusjonen varierer. Noen har personlig kontakt med alle studentene som er ute i praksis, også ved besøk på praksisstedet, mens andre anser det å være praksisstedets ansvar så lenge studenten er der. De klargjør rutiner for å si fra om problematiske forhold, men har ellers ikke kontakt. Ved ett av studieprogrammene har de en ordning med at studentene skal sende logg hver dag fra praksis hvor de reflekterer rundt hva de har lært og hva målet for morgendagen skal være.

Noen av informantene opplevde det som problematisk at de har for lite kontakt og veiledning av studentene som er i praksis, og at de ikke vet nok om den veiledning som skjer ved praksisstedet. Som en informant nevnte: «Skulle ønske man hadde kapasitet til å drive veiledning selv, men klarer det ikke på grunn av kapasitet.»

Fagansvarlig som kontaktpunkt

Veiledningen underveis er primært drevet av praksisstedet, men de fleste av informantene har en fagansvarlig ved studieprogrammet som er kontaktpunkt både for studentene i praksis og for praksisveilederen. Vedkommende skal dessuten også bidra til koblingen mellom teori og praksis. Det ble trukket frem at for at studentene skal lære er det viktig at de blir fulgt opp både av fagansvarlig og av veileder, og at det er god kontakt mellom de tre partene. På grunn av knapphet på tidsressurser er det likevel ikke alltid like enkelt å gjennomføre.

Enkelte informanter trakk frem viktigheten av at de ikke bytter faglig ansvarlig ved studieprogrammet mens studentene er i praksis, slik at studentene vet hvem de skal gå til hvis de lurer på noe. Denne rollen ble dessuten trukket frem som spesielt viktig for dialogen med praksisfeltet, ettersom vedkommende har førstehåndskjennskap til «hva som rører seg» i arbeidsfeltet.

Veiledning av medstudenter

Også betydning av kollegaveiledning blant studenter var et element som flere trakk frem. Innen helse- og sosialfagene pekte flere informanter på bruken av «tospanssveiledning» der to studenter blir utplassert sammen. Fordelen med dette er at de kan bruke hverandre som faglig og sosial støtte, og samtidig er det ressursbesparende. Andre pekte på viktigheten av å samle flere studenter på ett sted for å gi dem muligheten til å diskutere og hjelpe hverandre underveis i praksis. Gruppeveiledning og gruppearbeid i tilknytning til praksis ble også trukket frem i denne sammenhengen.

5.3 Forberedelse til praksis

Flere av informantene driver veiledning i forkant av praksis for å sikre at studentene er forberedt på hva som møter dem. Det kan være alt fra hjelp til å skrive søknader og CV eller finne praksisplass for de som lar studentene gjøre det selv, til forventningsavklaringer og mulige prosjekter som studentene skal følge opp underveis i praksis. En viktig oppgave er også å realitetsorientere studentene på hva praksis på de ulike praksisstedene faktisk innebærer – ikke alle passer til alt. Man kan også forberede studentene på hvordan de skal kunne nyttiggjøre seg veiledningen som de vil få i praksis.

6 Kvalitetssikring

Hvordan, og i hvilken grad, praksis evalueres og kvalitetssikres varierer blant informantene våre. Det varierer både hvor mye dette er satt i system og hvilke kilder som brukes for å innhente informasjon. Noen har kontaktpersoner som studentene kan kontakte hvis det er noe, mens andre opplever at det kommer frem om det er noe som ikke fungerer, for eksempel gjennom praksisrapporter.

Kvalitetssikring i forkant

Det ble trukket frem av enkelte informanter at kontinuitet i praksisplasser og et stabilt samarbeid er viktig for å sikre kvalitet i praksis.

For de utdanningene hvor studentene selv finner praksisplass ble det poengtert at det at en faglig godkjenner praksisstedet er en del av kvalitetssikringen. Sånn sett begynner kvalitetssikringen når studentene presenterer hvor de ønsker å ha praksis og hvorfor dette er en relevant praksisplass. Da klargjøres både forventinger og forventet læringsutbytte (ofte formulert av studentene selv).

Flere er også opptatt av de må forberede studentene og gjøre det klart at de må ta kontakt hvis det skjer noe. Noen har også innført dialogmøter med student og arbeidsplass i forkant av praksis.

Kontakt underveis i praksis

Underveis i praksis hviler mye på veilederne ved praksisstedet og studentene, ettersom det er de som vet hva som foregår. Enkelte studieprogramledere opplever at er vanskelig for utdanningsinstitusjonene å ha komplett oversikt. En informant fra helse- og omsorgsfag understreket for eksempel at denne ikke hadde hatt noen problemer med å forsvare mengden praksis «... hvis jeg visste at de fikk kvalitetsmessig god læring. Men det vet vi ikke alltid».

En viktig side ved det å ha kontakt med studentene underveis er å sikre kvaliteten på praksisen. Noen ser oppfølgingen av studenten underveis som en del av kvalitetssikringen av praksisstedet. I andre tilfeller er det lite oppfølging av studenten underveis, og slik sett har de «satt ut» noe av kvalitetsarbeidet.

En utfordring er å plukke opp at et praksissted ikke fungerer godt før det er for sent. Mange fagansvarlige har sin første kontakt med studentene midtveis i praksisoppholdet, og da er det gjerne for sent å gjøre store endringer. De fleste informantene jobber med å passe på at studentene har muligheter til å si ifra hvis noe er galt underveis, men en hovedutfordring er at studentene sjelden sier ifra eller sier ifra for sent til at de kan for eksempel finne en annen praksisplass. Det skjer sjeldent at noen avslutter samarbeidet med praksisplassen, men noen har opplevd å måtte gjøre dette.

Studieprogramlederne ønsker klarere tilbakemeldinger fra studentene om problematiske forhold. Som tidligere nevnt har de fleste en ordning med at det er en faglig ansvarlig ved studieprogrammet som er kontaktperson både for studentene og for praksisveileder underveis. Men, som en informant sier: «Vi kontakter studenten halvveis i perioden og de kan kontakte oss når som helst i perioden. Men det er sjelden de kontakter oss – enten har de høy terskel for å kontakte oss eller så går det bra.».

For studieprogrammer med flere studenter på ett praksissted har de ofte en praksiskoordinator som er fagansvarliges kontaktpunkt ved praksisstedet. Noen opplevde det som en fordel å ha en slik koordinator å kontakte i de tilfellene det er noe som ikke fungerer.

Rapporter og evalueringer

Noen informanter sa at de har emneevalueringer, spørreundersøkelser m.m. gjennom sitt ordinære kvalitetssikringssystem. Mange sa at kvalitetssikringen av praksisemnene blant annet gjøres gjennom rapporter som studentene skriver om oppholdet. Dette er ofte en del av vurderingen av praksis. Dermed fungerer rapporten både som en praksisrapport hvor studentene skal reflektere over praksisen samtidig som det fungerer som en evaluering av praksis. En informant som kommer fra et studieprogram hvor disse to tingene kombineres, poengterte at det kan være vanskelig å trekke ut informasjonen som kommer gjennom rapportene, fordi det kommer inn så mye informasjon. Hen påpekte at de jobbet med å systematisere dette bedre og skille de to fra hverandre.

Når det gjelder evalueringer fra studentene, er det flere utdanninger som ber om tilbakemeldinger på hele løpet, fra informasjon i forkant, hvordan de blir møtt på praksisstedet, og oppnådd læringsutbytte. En informant fortalte at de også ber om en underveisevaluering av hvordan studentene opplever læringsutbyttet så langt. Noen informanter sa at de gjennomfører evalueringer med praksisstedene eller at de har en form for dialog med praksisstedene.

6.1 Overordnet samarbeid med praksisstedene

For kvalitetssikring på mer overordnet nivå har spesielt de profesjonsorienterte utdanningene egne bransjeråd for å sikre at studiet er relevant for arbeidsfeltet, og flere har i tillegg referansegrupper som diskuterer mer langsiktige problemstillinger som kan prege arbeidsfeltet, for eksempel automatisering i mediebransjen.

Alumninettverk ble også trukket frem av enkelte som en kilde til informasjon om utdanningene fungerer etter arbeidslivet behov, men informantene ga et inntrykk av at dette er ad hoc og personavhengig mer enn et systematisk arbeid.

Avtaler

Mye av relasjonene mellom praksissted reguleres av kontrakter mellom universitet/høyskole og praksisstedet. Ikke alle informantene hadde slike avtaler, men langt på vei de fleste. Hva avtalene regulerer varierer. Noen regulerer det enkelte praksisstedet og forventet innsats og krav til veiledning og oppfølging. Andre regulerer overordnet hvor mange praksisplasser som skal leveres av f.eks. kommunen.

Flere informanter fra mediefag påpekte at det å unngå faste avtaler med praksissteder gir dem mer fleksibilitet og gjør det mulig å ha avtaler med mindre praksissteder som kunne være skeptisk til å forplikte seg over tid. Det flere trakk frem som viktig er at avtalen må understreke hele arbeidsstedets ansvar for å ta imot og følge opp studenter i praksis.

Mer samarbeid

For å sikre kontakten med arbeidslivet ble det dessuten trukket frem at det bør være økte muligheter for vitenskapelig ansatte til å være ute i arbeidslivet. Det ble nevnt at hvis man mener noe med praksis, må de faglige ansatte være oppdatert på hva som skjer i praksis. Man kan ikke bare sende studentene ut uten å vite hva som skjer der ute. Noen opplevde avstanden mellom faglige/akademikere og praksisfeltet som for stor. Én informant foreslo egne «internship» for ansatte så de kan være i praksis sammen med studentene.

Innen helse- og sosialfagene virket det som at dette er mer utviklet, og noen informanter har egne stillinger holdt av til delte stillinger mellom praksisfeltet og universitetet/høyskolen. Noen hadde også egne stillinger som hadde spesielt ansvar for å utvikle praksis og praksisveiledning. Men også her var det flere som savnet gode ordninger. Det var ønske om for eksempel flere samlinger mellom kontaktlærer og praksisveileder sammen og at praksisveileder kan komme til utdanningsinstitusjonene og møte både kontaktlærer og student.

6.2 Utfordringen med praksisplasser for helse- og sosialfagene

Studieprogramlederne fra helse- og sosialfag tok opp utfordringen med det store presset på antall praksisplasser. Det er mange studenter som skal ut i praksis, og samtidig må de forsøke å gjøre det overkommelig for praksisstedene. De opplever at de har behov for flere plasser enn de har tilgang til, men praksisstedene har nådd en metning på studenter. Utdanningsinstitusjonen må derfor være nytenkende på hvordan de organiserer og kommuniserer rundt praksis. Hva skal være innholdet i praksis, og hva er viktig i fremtiden?

I denne sammenhengen ble økte opptaksrammer også løftet frem: I slike tilfeller må de forklare overfor praksisstedene at de må ta inn flere studenter enn det er plass til på grunn av frafall underveis. Da de ikke vet når i studieløpet studentene vil falle fra, kan de bare håpe på at studentene faller fra før praksis. De opplever det som krevende å be om ekstra praksisplasser da feltet er mettet. De har samarbeidsavtaler som regulerer antall praksisplasser, men samarbeidsavtalene blir ikke nødvendigvis revidert etter antall studenter.

Videre tok studieprogramledere innen sykepleie opp strikte krav fra EU-direktivet og hvordan de kan bruke andre læringsformer som erstatning for praksis, for eksempel simulering, litteraturstudier osv., men de opplever at retningslinjene er stramme og gir ikke stort rom for tolkning. En nevnte at de er redde for at hvis de gjør noe kreativt, kommer NOKUT og sier det er ikke i tråd med kravene.

Med press på praksisplassene er det også utfordrende å sikre kvaliteten på praksisen: Hvordan sikre at alle studenter får like god og relevant praksis uavhengig av praksissted? De er både tvunget til ta de praksisplassene de får, og samtidig er det ressurskrevende å følge opp så mange studenter.

7 Kommunikasjon

Hva som er viktig i kommunikasjonen med praksisstedene var ett av temaene som ble tatt opp.

Det finnes mange former for kommunikasjon i forbindelse med praksis, men hovedsakelig er det slik at mer omfattende praksisløp betyr at mer av kommunikasjonen ligger hos administrasjonen. Den faglige veiledningen og faglige diskusjoner med praksisfeltet er likevel gjennomgående gjort av faglig ansatte. Kommunikasjonen i forkant av praksis ble nevnt som spesielt viktig.

For helse- og sosialfagene ble dialog med praksisfeltet trukket frem som svært viktig og aller helst at man har en kontinuitet i dialogen – gjerne gjennom at faglig ansvarlig følger opp praksisstedene over tid. Kombinerte stillinger ble også trukket frem som veldig positivt i denne sammenhengen – da får man gjensidig forståelse av hva slags utfordringer man står ovenfor.

Dialogen foregår på flere nivåer, slik at også faglig ledelse og institusjonsledelse har mulighet til jevnlig (men ikke nødvendigvis hyppig) kontakt med arbeidsfeltet. Sistnevnte er for å forankre avgjørelser om antall plasser, forventinger om kompetanse med mer. Noen informanter trakk frem at dette er en tidkrevende oppgave for studieprogramlederen. Denne dialogen er faglig sett viktig for å få en forventningsavklaring om hva studentene skal lære, hva de skal levere og hvordan de skal følges opp. Flere informanter brukte begreper i sjangeren «snakker ikke samme språk» (uten å utdype særlig) for å forklare hvorfor man har behov for å møtes. I den grad det ble utdypet, var det knyttet til å avklare studentenes posisjon som en som skulle lære, fremfor å være arbeidskraft.

Én av informantene fra et helsefag hadde laget en digital portal som er åpen for både faglig ansvarlige, administrasjon, studenter og praksisveiledere. I denne portalen ligger det informasjon blant annet om hva veiledning er, rollen til studentene og rollen til praksisveileder. På den måten har de et virtuelt rom hvor all viktig informasjon knyttet til praksis er tilgjengelig for alle parter, og det åpner for muligheter til med studentaktive oppgaver, samarbeid og planlegging av læring

8 Administrasjon

Behovet for administrative støttefunksjoner er veldig avhengig av omfanget og organiseringen av praksis. Studielederne hadde svært ulike oppfatninger om hvor ressurskrevende det er å ha praksis, fra «det er mye mindre ressurskrevende at noen andre må ta seg av [studentene] enn at vi må gjøre det» til «det er mye mer krevende å ha praksis enn man skulle tro».

Mye av dette kan forklares med at de som har obligatorisk praksis krever langt mer administrativ støtte. Videre er det (administrativt) besparende at studentene finner praksisplass selv, blant annet fordi en stor del av arbeidet, i tillegg til å få tak i plasser, handler om administrasjon i forbindelse med å finne og fordele praksisplasser til studentene. Spesielt i en oppstartsfase trakk noen informanter frem den store administrative byrden.

Det var også en oppfatning at praksissteder som har erfaring med å ha praksisstudenter krever mindre administrasjon fra utdanningsinstitusjonens side enn praksissteder uten erfaring. I tillegg er det et annet moment ved praksis som skiller seg fra andre læringsformer: Ved praksis knytter det seg mer uforutsigbarhet ettersom ting kan endre seg på kort tid, og det krever en del improvisasjon.

Betydningen av praksisstedenes størrelse var et siste moment som kom frem hos noen av informantene. Små praksissteder skaper mer administrasjon – de har gjerne dårligere systemer for mottak, i tillegg til det faktum at man trenger flere av dem for å skaffe tilstrekkelig antall

praksisplasser. Samtidig ble det snakket positivt om de mindre praksisstedene da de bidrar til å sikre en bred erfaring hos studentene, og at kvaliteten kan være vel så god som hos større arbeidsgivere. Et viktig poeng for noen av informantene var dessuten at det kan være vanskelig å endre på ting hos større institusjoner.

Behov for administrativ støtte

For de med mer omfattende administrativt arbeid knyttet til praksis er det gjennomgående slik at de ser behovet for den administrative støtten. En informant uttalte det slik: «Veldig avhengig av administrativ støtte. De gjør en stor jobb.» Noen hadde egne stillinger knyttet opp til administrasjon av praksis, og det ble nevnt som en suksessfaktor for god administrering av praksis.

Det ble også gjentatt at stadig økende krav til kvalitetssikring, personvern, oppfølging av praksissteder eller annet gjør at det blir et økende behov for administrativ støtte. Samtidig peker noen av studieprogramlederne på et press om å redusere administrasjon og at det er manglende administrative ressurser, som igjen bare leder til mer administrativt arbeid på de faglige, som i tillegg ikke skriver timer. Én informant var imidlertid skeptisk til å involvere administrasjonen for mye i praksis, nettopp fordi det kan bety økte forventinger til rutiner, skjemaer osv. Noen studieprogramledere mener likevel det er et avklart forhold mellom fag og administrasjon: Oppfølging av studenter og kvalitetssikring er et faglig arbeid, fordeling og koordinering er et administrativt arbeid.

9 Avslutning

Denne delrapporten presenterer en oppsummering av synspunkter på praksis fra studieprogramledere ved studieprogrammer som har praksis som en del av studiet. Det er deres synspunkter som presenteres her.

Det er en kvalitativ studie hvor kun et lite utvalg av informanter er intervjuet. Det har ikke vært et mål for datafangsten til dette delprosjektet å ha et representativt utvalg for alle som jobber som studieprogramledere for studieprogrammer med praksis. Funnene i denne rapporten er derfor ikke representative, men det viser synspunktene til de vi intervjuet. Målsetningen vår var å belyse noe av mangfoldet av problemstillinger studieprogramledere står overfor og de oppfatningene de har.

I prosjektet Operasjon praksis blir også andre sentrale aktørers synspunkter på praksis kartlagt. Synspunkter fra administrativt ansatte (Kristiansen og Wiggen, 2019) og praksisfelt (Wiggen og Stolinski, 2019) er kartlagt via fokusgrupper og kvalitative intervjuer på samme måte som for studieprogramledere.

Studentenes og undervisernes stemmer er fanget opp gjennom kvantitative spørreundersøkelser. I Wiggen (2019) presenteres en analyse av om studentenes tilfredshet med praksis ved bruk av data fra Studiebarometeret 2018. Tilsvarende analyseres undervisernes syn på praksis gjennom en analyse av data fra Underviserundersøkelsen 2017 (Karlsen, 2019). I tillegg er det gjennomført en kvalitativ analyse av fritekstsvarene om praksis fra Studiebarometeret 2017 (Hegerstrøm 2018). Det er også gjennomført en tilsvarende kvalitativ spørreundersøkelse blant undervisere, basert på fritekstsvarene (Hegerstrøm, 2019).

I og med at de ulike analysene presenterer funn fra ulike aktørers synspunkter på praksis kan de ha mange fellestrekk, men funnene kan også være sprikende. Begge deler kan sies å være interessant. De ulike delrapportene danner et grunnlag for en samlerapport for prosjektet hvor vi oppsummerer hovedfunnene fra de ulike sentrale aktørene og ser disse i lys av hverandre.

Rapporter knyttet til prosjektet er tilgjengelig på prosjektets nettside: <https://www.nokut.no/prosjekter-i-nokut/operasjon-praksis-20182020/>.

Referanser

- Aamodt, P.O., Hovdhaugen E., Stensaker, B., Frølich, N., Maassen, P. & Dalseng, C.F. (2016): Utdanningsledelse. En analyse av ledere av studieprogrammer i høyere utdanning. Arbeidsnotat 2016:10. NIFU: Oslo.
- Fetscher, E., Kantardjiev, K.O. & Skeidsvoll, K.J. (2019). Hva sier forskning, rapporter og evalueringer om kvalitet i praksis? NOKUT-rapport 3-2019.
https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2019/fetscher_kantardjiev_skeidsvoll_hva-sier-forskning-rapporter-og-evalueringer-om-kvalitet-i-praksis_3-2019.pdf
- Halkier, B. (2010). Fokusgrupper. Gyldendal Akademisk, 2010.
- Hegerstrøm, T. (2018). Til glede og besvær – praksis i høyere utdanning. NOKUT-rapport 3-2018.
https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2018/hegerstrom_turid_til_glede_og_besvar_praksis_i_hoyere_utdanning_3-2018.pdf
- Karlsen, H. J. (2019): Bruk av praksis og praksisrelatert undervisning i 12 utdanningstyper. En analyse av data fra Underviserundersøkelsen 2017. NOKUT-rapport 9-2019.
https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2019/karlsen_bruk-av-praksis-og-praksisrelatert-undervisning-12-utdanningstyper_9-2019.pdf
- Kristiansen, E. & Wiggen, K.S. (2019). Praksis sett fra et administrativt perspektiv. NOKUT-rapport 5-2019. https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2019/kristiansen_wiggen_praksis-sett-fra-et-administrativt-perspektiv_5-2019.pdf
- Lid, S.E., Stolinski H.S. & Kvernenes, M.S. (2019). Hva har NOKUT sagt om kvalitet i praksis? NOKUT-rapport 4-2019.
https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2019/lid_stolinski_kvernenes_hva-har-nokut-sagt-om-kvalitet-i-praksis_4-2019.pdf
- Nøtnæs, T. (2001). Innføring i bruk av fokusgrupper. SSB Notater 2001/24. Statistisk sentralbyrå.
- Studietilsynsforskriften (Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning).
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-02-07-137>
- Thagaard, T. (2018). Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder. 5. utgave. Fagbokforlaget, 2018.
- Wiggen, K.S. (2019). Studentenes tilfredshet med praksis. En analyse av data om praksis fra Studiebarometeret 2018. NOKUT-rapport 8-2019.
https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2019/wiggen_studentenes-tilfredshet-med-praksis_8-2019.pdf
- Wiggen, K.S. & Stolinski, H.S. (2019). Praksis sett fra praksisveilederes perspektiv. NOKUT-rapport, publiseres i juni 2019.

Vedlegg 1 – intervjuguide

Læringsutbytte

- Hvorfor har dere praksis? (Hvilket unikt bidrag har praksis?)

Oppfølging: er det andre læringsformer som kan gi noe av det same bidraget? (Kostnadskrevende læringsform)

- Hvilken rolle har dere i utforming av læringsutbytte for praksis?
- Hvordan sikre at praksis bidrar til å oppnå læringsutbytte?
- Hvordan sikre at studenter får praksis som er relevant for læringsutbytte, uavhengig av praksissted?
- Kobling teori og praksis: Vi vet det er en utfordring med integrasjon og sammenheng mellom teori og praksis: Har dere gode eksempler på hvordan praksis er koblet til øvrig undervisning og vurdering? (sammenheng mellom teori og praksis)
- Hvordan kan studieprogramledere bidra til å skape kobling mellom teori og praksis?

Praksisveiledning

- Har dere veiledningsordninger/-modeller dere er spesielt fornøyd med?
- Hvilke krav er det til praksisveiledere?
- Hvordan kvalitetssikres praksisveileders kompetanse:
 - veilederkompetanse
 - fagligkompetanse/profesjonsspesifikk kompetanse
- Hvordan følge opp praksisveileder?
- Hvordan bidrar studiestedet til utvikling av veiledningskompetanse og forståelse av rollen som veileder?

Kvalitetssikring

- Hvordan er studieprogramledere involvert i kvalitetssikring av praksis? Hvordan kan/ønsker dere å bidra?
- Hvilke komponenter av praksis blir kvalitetssikret/evaluert?
- Hvordan sikre at studenter får like god og relevant praksis uavhengig av praksissted?
- Hvordan håndteres studentenes tilbakemeldinger?
- Hva fungerer/fungerer ikke ved utvelging av praksissted?
- Hvordan bruke praksisbesøk som kvalitetssikring?
- Samarbeidsavtaler – hva dekker de (og hvorfor/hvorfor ikke)

Kommunikasjon

Overordnet: hvordan jobber de med å koordinere praksisløpet gjennom et helt studieløp? Hvordan gjøre dette på best mulig måte.

Hvilket ansvar har de for/i hvilken grad er de involvert i kommunikasjon med praksisstedene?

Skille overordnet kommunikasjon med sektoren og med de enkelte praksisstedene/veilederne

- På hvilke områder er kommunikasjonen spesielt viktig?
- utfordringer?
- Gode eksempler på hvordan man skaper god kommunikasjon med praksisplassene?
- Hva slags møteplasser er det behov for mellom praksissted og institusjon?

Administrasjon

- Hva er suksessfaktorene for god administrering av praksis?
- Hvordan fungerer samspillet mellom administrative og hvordan kan det best utnyttes?
- Hvordan sikre nok praksisplasser?
- Hvordan tilrettelegge for tverrfaglig praksis?
- (Bruk av digitale hjelpemidler for å kunne følge opp f.eks. praksissteder lenger unna, slik at man ikke er bundet geografisk)